

Barbro Karlén en Anne Frank

In het vorige nummer van Motief uitte Hugo Verbrugh zijn twijfels over de inhoud van het boek *En de wolven huilden* van Barbro Karlén. Volgens hem doet Barbro Karlén schade aan de discussie over karma en reïncarnatie. Inmiddels heeft Verbrugh besloten een brochure over dit onderwerp samen te stellen, die begin deze maand zal verschijnen als uitgave van de Stichting Kairos. In die brochure zal op verzoek van Hugo Verbrugh ook een uitvoerige bijdrage staan van Ron Dunselman, die in 1996 in het kader van een themadag van de Antroposofische Vereniging een werkgroep leidde over Barbro Karlén en Anne Frank. Onderstaand artikel is een verkorte weergave van die bijdrage.

Ron Dunselman

Behandelcoördinator verslavingscentrum Arta
en voorzitter van de Antroposofische Vereniging in Nederland

Toen ik in maart 1992 in het tijdschrift *Das Goetheanum* een artikel van Christoph Rau over Barbro Karlén en Anne Frank las, was ik meteen geboeid. Ongetwijfeld had dit ook een persoonlijke reden. Mijn vader - advocaat mr. A.R.W.M. Dunselman - was van 1935 tot 1975 commissaris geweest van het bedrijfje van Otto Frank, Opekta geheten, en had zich in de oorlogsjaren ingezet voor het behoud van dit bedrijf. In *De dagboeken van Anne Frank*, een uitgave van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD), is dit gedocumenteerd. Ook herinner ik me als klein kind - ik moet toen een jaar of vijf zijn geweest - een bezoek van Otto Frank bij ons thuis, waarna mijn vader me over hem en het dagboek van zijn dochter Anne het een en ander vertelde. Met enkele vrienden heb ik nadien over het artikel van Christoph Rau en mijn persoonlijke interesse gesproken. In het najaar van 1996 werd ik gevraagd om in het kader van een themadag van de Antroposofische Vereniging een werkgroep te houden over Barbro Karlén en Anne Frank, waarin ik heb toegestemd. Het thema van een snelle incarnatie na de holocaust was toentertijd ook actueel geworden door het boek van rabbi Yonassan Gershom, *Beyond the Ashes*, waarin ervaringen worden beschreven van tweehonderd mensen die pas na de Tweede Wereldoorlog zijn geboren en toch indringende belevenissen melden die teruggrijpen op de holocaust.

Ik las eerst een aantal boeken van Barbro Karlén, die ze vanaf haar twaalfde jaar schreef, en was onder de indruk van de tere, haast onaards sprookjesachtig aandoende beschrijvingen. Ter voorbereiding van de werkgroep wilde ik haar graag ontmoeten en vragen hoe de ervaringen die haar deden concluderen Anne Frank te zijn geweest, tot stand waren gekomen. Het lukte om een gesprek met haar te hebben bij haar thuis in Zweden.

Barbro vertelde me - zoals ze ook in haar boek schrijft - over haar jeugdige 'Anne-beleving', over haar angstdromen als kind, over het vinden van de weg naar het Achterhuis, over het ophouden van de 'Anne-belevingen' omstreeks het moment waarop zij de leeftijd bereikte waarop Anne Frank stierf, over de later terugkerende en zich uitbreidende nachtmerries. Ook vertelde ze hoe ze haar leven in boekvorm beschreven had door overdag op te schrijven hetgeen ze 's nachts in haar droom zichzelf zag schrijven. Tijdens ons gesprek beleefde ik Barbro Karlén als integer en zeker niet als iemand die de zaak opzettelijk wil bedriegen. Ik voelde het leed dat ze met zich meedroeg, de smart die haar ervaringen haar gebracht hadden en nog steeds brachten. Ik was benieuwd naar de inhoud van haar boek en bracht Uitgeverij Vrij Geestesleven op de hoogte van onze ontmoeting en van het bestaan van een manuscript in de Duitse taal, dat mogelijk voor het Duitse taalgebied zou worden uitgegeven. In de weken daarna hield me - ook door het gesprek in de werkgroep - de vraag bezig hoe betrouwbaar haar ervaringen en haar conclusie Anne Frank te zijn geweest, konden zijn. De innerlijke beelden waren immers voor een groot deel uit de nacht, uit de droom gewonnen, en in de droom kunnen

zich allerlei subjectieve elementen ten gevolge van begeerten, wensen, angsten, nabeelden van de dag, onbewust waargenomen zintuiglijke indrukken, enzovoort, mengen. Hierdoor is de totale inhoud van een droombeeld zelden een zuivere bron voor betrouwbare kennis. Maar ook in het geval van innerlijke beelden die in extreme situaties kunnen optreden, bijvoorbeeld bij angst, stress of eventueel in een situatie zoals Barbro deze beleeft tijdens haar bezoek aan het Achterhuis, is voorzichtigheid wat betreft de betrouwbaarheid daarvan geboden. Worden deze beelden geduid als behorende tot de eigen geheugenschat, dan kan men zich vergissen, aangezien deze beelden ook elementen of flarden kunnen zijn van de 'ziele-schillen', van de afgeworpen persoonlijkheidsstructuren van gestorvenen, die in deze persoon door een extreme omstandigheid - al dan niet vertekend - plotseling tot bewustzijn komen, maar niet van deze persoon zelf afkomstig zijn.

Wanneer we het begrip reïncarnatie in de beschouwingen betrekken, is er ook de mogelijkheid dat een zich vanuit de kosmos naar de aarde toe begevende ziel - om een bepaalde reden - ervaringen van één of meerdere op aarde gestorven en zich naar de kosmos toe begevende mensen in zich opneemt, en vervolgens innerlijk meeneemt op de verdere incarnatieweg naar de aarde. Worden deze ervaringen later om de een of andere reden bewust, dan lijken zij als herinneringen bij deze individualiteit te behoren, maar zijn in feite afkomstig van de ander of van de anderen.

Door deze aspecten, die hier nu niet verder worden uitgewerkt en onderbouwd, maar als hypothesen worden genoemd, is een grote mate van voorzichtigheid bij het trekken van conclusies uit de subjectieve, als eigen herinnering beleefde beelden noodzakelijk.

Ik heb het thema enige jaren laten liggen, maar deze zomer las ik *En de wolven huïlden*.

De beschrijvingen van de angstdromen en de overige op personen betrekking hebbende beschrijvingen waren voor mij nieuw, aangezien we er tijdens mijn bezoek niet over gesproken hadden. Zij riepen hernieuwd de vraag bij mij op naar de betrouwbaarheid van deze 'reïncarnatieherinneringen'.

Toen Hugo Verbrugh mij belde met de vraag om mee te werken aan zijn publicatie - vanwege mijn betrokkenheid bij het onderwerp - heb ik na enig leeswerk toegezegd een bijdrage te leveren. In deze bijdrage zal ik de herinnering van Barbro Karlén op een aantal punten vergelijken met de beschrijvingen die het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie van dezelfde gebeurtenissen geeft.

Vooropgesteld moet worden dat zich in de beschrijving van de gebeurtenissen door het RIOD, zoals de arrestatie van Anne Frank, onnauwkeurigheden kunnen bevinden. Harry Paape schrijft hierover in het hoofdstuk De arrestatie: 'Het beeld dat wij hieronder schetsen van de gebeurtenissen op Prinsengracht 263, is geheel en al gebaseerd op mededelingen - mondeling en schriftelijk - van hen die daar persoonlijk bij betrokken waren. De heftige emoties waaraan allen waren blootgesteld en de bekendheid met de verdere lotgevallen van de gedeporteerden, waarvan zij op de hoogte waren toen zij hun verklaringen aflegden, maken het zeer verklaarbaar dat hun herinneringen aan 4 augustus soms van elkaar afwijken en dat enkelen van hen, die meermalen zijn ondervraagd, ook hun eigen waarnemingen niet steeds op dezelfde wijze hebben geschetst.'

Achtereenvolgens zal ik behandelen: de arrestatie, het dagboek en de man die naar Bergen-Belsen werd overgeplaatst. Eerst volgt steeds de beschrijving uit *En de wolven huïlden*, daarna een beknopte weergave van het RIOD. Omdat Barbro Karlén haar autobiografie niet in de ikvorm schreef maar in de persoon van Sara Carpenter, zal in het vervolg regelmatig de naam 'Sara' verschijnen, waarmee dus Barbro Karlén wordt bedoeld.

De arrestatie

Barbro Karlén schrijft:

'De duisternis sluit zich steeds meer om haar heen, ze huïlt en is verlamd van angst. Haar kleine lichaam beeft en baadt in het zweet. Ze hoort ze in het trappenhuis rondrennen, de commandotoon snijdt als een mes door haar ziel, honden blaffen en met een knal wordt de deur ingetrapt. [...] Ze probeert zich te verstoppen, maar ze wordt naar voren getrokken door een man in uniform. Ze roept om haar vader, er komt geen antwoord. Er

klinkt een afschuwelijk kabaal. Voorwerpen worden omgestoten, meubels omvergegooid en overal wemelt het van de mannen in uniform. Vertwijfeld houdt ze een rood ingebonden boek vast, maar terwijl ze wordt afgevoerd, grist iemand het uit haar handen. [...] Ze houdt zich verscholen en probeert zich zo klein mogelijk te maken. In haar handen heeft ze haar boekje met de rode kaft. Haar hart klopt zo luid dat het hoorbaar is. Ze probeert haar tranen binnen te houden. Ze geeft een luide gil, als iemand haar bij haar nek grijpt en haar naar voren sleurt. Als ze uit haar schuilplaats wordt gesleurd en met een ijzeren greep wordt vastgehouden, valt het boekje op de grond. Ze is zo geschrokken dat ze zich maar met moeite op de been kan houden. Als ze de trap wordt afgejaagd, struikelt ze over de laatste trede en valt ze op de grond, waar ze blijft liggen. Vol ontzetting kijkt ze op naar haar beul. Zijn ogen gloeien van haat en hij trekt haar aan haar haren omhoog. "Omhoog, jij vuile slet." Hij sleurt haar aan haar haren de straat op en duwt haar in een gereedstaande zwarte auto. Ze schreeuwt bij het zien en herkennen van zijn gezicht. [...] Weer wordt ze met een ijzeren greep in haar nekvel gepakt. Ze wordt in een zwarte auto gesleurd en hij gaat naast haar zitten. Ze voelt dat zijn handen onder haar trui glijden en een van haar borsten vastgrijpen, terwijl hij haar gezicht in zijn schoot duwt. Als een razende slaat ze om zich heen. Ze vecht voor haar leven en heeft het gevoel dat ze elk moment kan sterven. Plotseling krijgt ze een klap in haar gezicht. Ze voelt het bloed uit haar neus stromen en wordt op de vloer geduwd.'

Volgens Harry Paape van het RIOD verliep de arrestatie als volgt.

'Het was een mooie, warme zomerdag... Tussen tien uur en half elf stopte een Duitse auto. Een geüniformeerde Duitser en een aantal in burger geklede Nederlandse mannen stapten uit en liepen het gebouw binnen. [...] Een van de mannen bleef in het magazijn achter, de Duitser en de anderen gingen naar de kantoren op de eerste verdieping. Eén opende de voordeur van het voor-kantoor. Hij trof er Miep Gies, Bep Voskuil en Kleiman. "Deze man," zo vertelde Miep vele jaren later, "die een pistool duidelijk zichtbaar in de hand had en dat in onze richting had gestoken, voegde ons toe: "Rustig blijven zitten en niet weggaan." Aan het geloop op de gang kon ik bemerken dat er meerdere lieden in het gebouw waren." Kugler [een naaste medewerker van Otto Frank, R.D.], die in 1955 naar Canada is geëmigreerd, is na de oorlog nooit officieel over het feitelijke verloop van de arrestatie verhoord. Maar in een brief aan Schnabel schreef hij, vermoedelijk in 1957: "Toen kwamen plotseling een sergeant-majoor van de groene politie en drie Nederlandse burgers mijn kantoor binnen en vroegen mij naar de eigenaar van het huis... De politie wilde de magazijnen in het voorhuis zien en ik deed de deuren voor hen open. Ik dacht, als ze niets anders zien willen gaat het nog goed. Maar toen de sergeant-majoor alles bekeken had, liep hij de gang op en beval mij mee te komen. Aan het eind van de gang trokken ze allemaal plotseling hun revolver, en de sergeant-majoor beval mij de boekenkast aan de kopwand van de gang opzij te schuiven en de zich daarachter bevindende deur te openen. Ik zei: "Maar dat is toch alleen maar de boekenkast!" Toen werd hij kwaad, want hij wist alles, en greep de boekenkast en trok er zelf aan, en die gaf mee, en de geheime deur werd zichtbaar, misschien waren de haken niet goed bevestigd. Ze deden de deur open en ik moest voorgaan, de trap op en de politiemannen volgden mij, en ik voelde hun pistolen in mijn rug. Maar daar de trap niet breder is dan één mens, gebeurde het dat ik als eerste in de kamer van de familie Frank kwam. Mevrouw Frank stond bij de tafel.' Van de onderduikers was het uitsluitend vader Frank die na de oorlog het verhaal van hun arrestatie kon vertellen. Gesteld in de ambtelijke terminologie van de hem verhorende rechercheur luidde het als volgt: 'In de ochtenduren - het was ongeveer 10.30 uur - vertoefde ik in de kamer van de zoon van de familie Van Pels, alwaar ik die jongen Engelse les gaf. Op genoemd tijdstip betrad een mij onbekende burger genoemd vertrek. Hij had een pistool in de hand en richtte dat op ons. Hij liet ons de handen omhoog steken en fouilleerde ons daarop op wapens. Deze man bleek een Nederlandse beambte van de Duitse Sicherheitsdienst uit Amsterdam te zijn. Vervolgens gelastte hij ons naar beneden te gaan. [...] Daar zag ik mijn vrouw en mijn beide dochters staan, eveneens met de handen in de hoogte. Naar ik meen stond ook de heer Kugler in onze kamer, doch daar ben ik niet zeker van. Het kan ook wel de heer Kleiman geweest zijn. Tevens zag ik daar een in groen uniform geklede, mij onbekende man staan, die ook al zijn pistool had getrokken. Deze man bleek mij nadien Silberbauer te heten. Op een kort afgebeten commandotoon vroeg hij waar ons geld en onze sieraden waren. Ik wees ze hem aan. Hij pakte daarna een in onze kamer staande aktetas, waarin mijn dochter Anne haar papieren, waaronder haar dagboekantekeningen bewaarde. Hij schudde die tas op de grond uit en deed onze sieraden en ons geld vervolgens in die tas. [...] Een van de SD'ers ging daarop naar beneden om telefonisch een voor het vervoer van zo'n grote groep arrestanten geschikte auto te bestellen. Het duurde lange tijd voor die arriveerde.' De Duitser, Karl Silberbauer, liep ondertussen wat rond door de kamer van de familie Frank. Zijn oog viel op de oude legerkist van vader Frank, waarop diens naam en rang in het Duitse leger vermeld waren. Op zijn vraag bevestigde deze dat hij in de eerste wereldoorlog reserve-luitenant in het Duitse leger was geweest. Otto Frank: 'Op slag veranderde toen de houding van Silberbauer. Het leek zelfs wel dat hij voor mij in de houding wilde gaan staan. [...] Hij drong niet meer op spoed aan, doch verzocht ons allen en ook zijn ondergeschikten rustig de tijd te nemen.' Rond 13.00 uur kwam eindelijk de auto, 'een gesloten vrachtauto',

zoals de heer Frank hem later aanduidde. De acht onderduikers en de heren Kugler en Kleiman werden de trappen afgevoerd en in de auto geladen.'

Tot zover de beschrijving van het RIOD. De lezer oordele zelf. Er zijn overeenkomsten, maar ook grote verschillen. Geen honden in de beschrijving van het RIOD, evenmin vele geüniformeerde mannen, maar slechts één man in uniform; een andere toedracht in de gebeurtenissen die leiden tot de opening van de deur naar de kamer, een langduriger verloop der gebeurtenissen, een andere wijze van afvoer van de arrestanten, geen zwarte auto, maar een vrachtauto met tien ingeladen arrestanten, waardoor de toedracht in de auto, zoals deze door Sara in een zwarte auto wordt beleefd, niet waarschijnlijk is. Ook het uit haar handen grissen van het dagboek, het van de trap afgejaagd worden en het aan de haren in de gereedstaande zwarte auto gesleurd worden is niet in de beschrijvingen van het RIOD terug te vinden.

Het dagboek

Barbro Karlén beschrijft het dagboek van Sara als 'een rood ingebonden boek'. Het RIOD noemt niet één, maar meerdere dagboeken: 'Op 12 juni 1942 werd Anne Frank dertien jaar. Zij kreeg onder meer een poëziealbum cadeau, een bijna vierkant album met een rood-wit geruite kaft. Daar zou ze haar dagboek in gaan bijhouden... Dit album, in het vervolg aangeduid met Dagboek I, bestrijkt de periode van 12 juni tot en met 5 december 1942. In 1943 en 1944 bracht Anne Frank er nog enige aanvullingen in aan en gebruikte zij alsnog enige voorheen blanco gebleven bladzijden.

'Vader heeft toch weer een nieuw dagboek voor me opgespoord' was de eerste zin die Anne Frank in haar volgend bewaard geschreven dagboek neerschreef. Dit Dagboek 2, een schoolschrift, begint op 22 december 1943, meer dan een jaar na de laatste datering in 1942 van Dagboek I. Het lijkt niet waarschijnlijk dat Anne Frank in de tussentijd geen dagboek heeft bijgehouden. We moeten ervan uitgaan dat dat deel verloren is gegaan (misschien betreft het zelfs meer dan één deel). Dagboek 2 loopt door tot 17 april 1944. In 1943 en begin 1944 schreef zij tevens Verhaaltjes en gebeurtenissen uit het Achterhuis. Het kasboek waarin zij het een en ander optekende, kortweg het Verhaaltjesboek genoemd, is wel overgeleverd.

Op de eerste bladzijde van het laatste dagboek, Dagboek 3 - ook een schoolschrift - staat Dagboek van Anne Frank van 17 april 1944 tot ... Er volgt geen einddatum; 1 augustus 1944 was de laatste dag waarop Anne Frank in dit deel schreef.'

Alleen het eerste dagboek heeft mogelijk enige gelijkenis met het door Barbro Karlén beschreven dagboek. Het uit de handen van Sara gegriste dagboek moet één van de ontbrekende of hét ontbrekende dagboek zijn geweest.

De kwelgeest

In *En de wolven huilden* laat Barbro Karlén Sara in haar angstdromen beleven hoe een van geüniformeerde mannen, die haar in het Achterhuis zo wreed mishandelde en in de zwarte auto aanrandde, naar Bergen-Belsen is overgeplaatst en daar opnieuw tot haar beul en aanrander wordt. Ook schrijft zij dat deze man in haar huidige leven in Zweden opnieuw een negatieve rol heeft gespeeld. Zij schrijft over de tijd in Bergen-Belsen:

'Daar hoort ze die stappen weer. Ze komen steeds dichterbij, in de richting van haar brits. Ze krimpt in elkaar en maakt zich zo klein mogelijk. Maar het heeft geen zin. Hij is al bij haar en trekt het vod dat ze aanheeft van haar lichaam. Zijn handen betasten haar hele lichaam en ze voelt dat ze moet overgeven. Ze weet dat hij haar zal slaan, maar toch verweert ze zich alsof haar leven ervan afhangt. Het is dezelfde man die haar een paar maanden eerder de trap van het achterhuis heeft afgesleurd. [...] Hij verlaat haar met de woorden: "Je kunt er zeker van zijn dat ik terugkom. Ik zal afmaken waar ik mee begonnen ben."

Het einde van de droom is dramatisch, omdat deze man per ongeluk wordt doodgeschoten door zijn jaloezige bedgenote (een vrouwelijke bewaakster) op het moment dat hij Sara

aan het verkrachten is. De bewaakster wil Sara doden, maar doodt hem. Uit wraak wordt zij vervolgens door de woedende kampbewakers weggesleurd en door een van hen doodgeschoten.

Het lijkt aannemelijk dat deze naar Bergen-Belsen overgeplaatste man de enige geüniformeerde man zou zijn uit het gezelschap dat het Achterhuis overviel. Immers, Sara wordt in haar droom door een geüniformeerde man in en buiten het Achterhuis mishandeld en aangerand. Het is onwaarschijnlijk dat een van de Nederlandse ongeüniformeerde sd-helpers, die onder bevel van de Duitse ss-Oberscharführer aan de overval meededen, als een van de hoogste kampofficieren naar Bergen-Belsen zou zijn overgeplaatst. Veel aannemelijker is dat dit de Duitse ss-Oberscharführer zelf zou zijn. Een Duitser van zulk een rang zou hiervoor immers veel eerder in aanmerking kunnen komen dan een Nederlandse ondergeschikte.

De Duitser die als ss-Oberscharführer het bevel over de overval voerde, was Karl Josef Silberbauer. Uit zijn verdere levensloop, beschreven door het RIOD, blijkt echter dat hij niet naar Bergen-Belsen werd overgeplaatst en dus ook niet in Bergen-Belsen stierf. Hij leefde in 1964 nog en kan daarom niet in verband gebracht worden met haar kwelgeest in het Achterhuis, de auto en het kamp. Om dezelfde reden kan hij ook niet opnieuw in Zweden geïncarneerd zijn, zoals beschreven in *En de wolven huilden*, om de rol te spelen die Barbro Karlén (geboren 1954) hem heden ten dage in Zweden toeschrijft.

Het moge duidelijk zijn dat de door Barbro Karlén getrokken conclusie dat zij (Sara) in haar vorige leven Anne Frank is geweest, niet zonder meer evident is. De discrepantie van de inhoud van haar dromen en aanverwante ervaringen met de door het RIOD beschreven fysieke loop der gebeurtenissen en levens (Silberbauer) geeft allerm minst aanleiding tot zulk een stellige conclusie. Toch ervaart Barbro Karlén een innerlijke, vanzelfsprekende evidentie dat zij Anne Frank is geweest. Mogelijke oorzaken hiervoor heb ik in het voorafgaande als hypothesen kort aangeduid. Verder onderzoek is, gezien de actualiteit van het thema reïncarnatie na de holocaust, noodzakelijk.

Terecht wijst Hugo Verbrugh in het vorige nummer van Motief op het onacceptabele feit dat, vanuit de stellige bewering van Barbro Karlén dat zij Anne Frank is geweest, beschuldigingen worden geuit naar 'concreet-fictieve' personen, die heden ten dage in Zweden leven en die in het boek worden geïdentificeerd als de beestachtige - Achterhuis-Bergen-Belsen - beul en als de haatdragende, jaloeerse, sadistische kampbewaakster. Dit is vreselijk. Hierdoor worden mensen geschaad. Er wordt hun in feite smaad aangedaan. Aan het boek van Barbro Karlén wordt duidelijk dat de allergrootste voorzichtigheid en terughoudendheid is geboden bij het trekken van conclusies uit de eigen belevingen omtrent de eigen incarnaties. Dit is in nog sterkere mate het geval wanneer andere - nog levende! - personen in de conclusies betrokken worden. Het is de verdienste van Hugo Verbrugh dat hij ons dit zo indringend onder de aandacht brengt.

Geraadpleegde literatuur

- Christoph Rau, *Barbro Karlén und Anne Frank*, in Das Goetheanum, Wochenschrift für Anthroposophie, 8 maart 1992
- *De dagboeken van Anne Frank*, ingeleid door Harry Paape, Gerrold van der Stroom en David Barnouw. Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Uitg. Bert Bakker. Amsterdam 1990. Zie ook de recente biografie door Carol Ann Lee *Anne Frank 1929 - 1945, Plak rozen op aarde en vergeet mij niet*. Uitg. Balans, 1998. Pag. 92, 105-106 en 111.
- Barbro Karlén, *En de wolven huilden : Fragmenten uit een leven*. Indigo/Vrij Geestesleven, Zeist 1998.